

УДК [378.014.6:005.6]:005.584.1

DOI: 10.36550/2415-7988-2021-1-198-16-19

БІЛЯКОВСЬКА Ольга Орестівна –

доктор педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи

Львівського національного університету імені Івана Франка

ORCID:<https://orcid.org/0000-0003-2880-6826>

e-mail: olha.bilyakovska@lnu.edu.ua

ЯКІСТЬ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ ЯК ПРЕДМЕТ МОНІТОРИНГУ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Якість освіти виступає важливим показником ефективності функціонування освітньої системи, індикатором якості життя громадян, сприяє економічному зростанню та просуванню держави на світових ринках. Сучасні інтеграційні освітні процеси, приведення стандартів української системи освіти до норм Європейського Союзу спрямовують освітній вектор на забезпечення якості. Власне якість освіти є основним чинником соціального, технологічного, економічного прогресу суспільства, а також відіграє важливу роль у формуванні концепції сталого розвитку країни. Багатоаспектність змісту освіти вимагає системного підходу до оцінювання її якості, а також комплексу критеріїв для забезпечення цілісного та різностороннього оцінювання соціально-педагогічного явища. З огляду на це, в освітній галузі визріла нагальна потреба створення дієвої системи спостереження, аналізу і прогнозування, яка дасть змогу відстежувати освітні процеси в динаміці та взаємозв'язку. Важливе значення у цьому контексті набуває моніторинг якості освіти, який спрямований на вдосконалення освітньої системи, поліпшення якості вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз науково-педагогічної літератури дає підстави констатувати, що в останні роки науковці приділяють значну увагу проблемі якості освіти. Так, науковцями (С. Березняк, В. Бондар, Л. Ващенко, О. Ляшенко) розглянуто підвищення якості освіти на різних рівнях; окреслено чинники й умови забезпечення якості вищої освіти (В. Луговий, Т. Лукіна, Ж. Таланова); впровадження систем управління якістю закладів вищої освіти (В. Белов, В. Логачов). Проблема моніторингу якості освіти розкрита у низці досліджень учених, зокрема висвітлено сутність, особливості, компоненти, засоби впровадження освітнього моніторингу (В. Беспалько, Б. Зеєр, В. Кальней, О. Ляшенко, А. Майоров, С. Шишов); питання моніторингу якості освіти в освітніх закладах (Т. Лукіна, З. Рябова); моніторинг діяльності об'єктів і суб'єктів освітнього процесу (Г. Єльнікова, В. Зайчук, П. Матвієнко).

Мета статті. Мета статті полягає у визначенні сутності моніторингу якості університетської освіти, його мети, можливостей, переваг, функцій та напрямів.

Методи дослідження. Досліджуючи окреслену проблему було використано ряд методів наукового дослідження, головними з яких є: аналіз,

узагальнення, систематизація науково-педагогічних джерел з проблеми якості освіти та моніторингу; синтез наявних підходів щодо впровадження моніторингових процедур у закладах вищої освіти. Логічний метод уможливив послідовно розчленувати матеріал дослідження на смислові фрагменти; метод порівняння дав змогу порівняти бачення науковців щодо проблеми моніторингу якості освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Освіта – стратегічний ресурс кожної держави. Якість – це те, що дозволить освітньому закладу підвищити його шанси у конкурентній боротьбі, яка набула глобального характеру [11, с. 60]. Якість вищої освіти розглядається як багатовимірна концепція, яка охоплює усі основні функції та різновиди діяльності закладу вищої освіти, спрямовані на забезпечення можливостей випускника швидко й ефективно розпочати трудову діяльність в інтересах суспільства, працедавця, а також задля власної користі [2, с. 93–94]. Два підходи щодо визначення сутності якості освіти виокремлює науковиця Т. Лукіна, розглядаючи її: 1) стосовно досягнення певних норм, стандартів, цілей і задоволення потреб (особистості, суспільства, держави); 2) відносно позиції сучасної теорії та практики управління якістю [6, с. 11]. Водночас розглядаючи поняття «якість» в університетській освіті, варто брати до уваги зовнішні та внутрішні цілі: часто встановлюється диференціація між «підзвітністю» (взаємодія університету із зовнішнім середовищем) і «підвищенням якості» (процес вдосконалення якості як на рівні освітнього закладу, так і на рівні академічної дисципліни) [12, с. 230–236].

Зазначимо, що науковці трактують моніторинг як «систему збору, обробки, зберігання та поширення інформації про яку-небудь систему чи окремі її елементи, яка орієнтована на інформаційне забезпечення управління даною системою, що дозволяє висловлювати судження про її стан і дає можливість прогнозувати її розвиток» [7, с. 12]. Моніторинг «доцільний скрізь, де фактичне порівнюється із запланованим, при цьому головне завдання моніторингу зводиться до зменшення різниці між ними» [8, с. 18]. Система моніторингу якості освіти на університетському рівні – це «постійне відслідковування ходу освітнього процесу з метою виявлення й оцінювання проміжних результатів, факторів, які на них вплинули, а також прийняття та реалізації управлінського рішення щодо регулювання і корекції освітнього процесу. Система моніторингу дозволить забезпечити високий рівень

якості освіти, надаючи об'єктивну і своєчасну інформацію про її ефективність» [10, с. 39].

На сучасному етапі моніторингові дослідження активно використовуються з метою оцінювання якості освіти й її комплексних характеристик, здатності суб'єкта або освітньої системи до розвитку. Моніторинг визнано важливим елементом управління якістю освітньої діяльності закладів вищої освіти. Сутність моніторингу полягає у «синхронності процесів спостереження, замірювання, вироблення на цій основі знань про стан об'єкта з подальшим моделюванням, прогнозуванням та прийняттям відповідних управлінських рішень» [4, с. 30]. Серед переваг моніторингу науковці відзначають його можливість ефективно впливати на всіх суб'єктів освітнього процесу, сприяти удосконаленню системи освіти й управління якістю.

Важливими об'єктами моніторингу якості університетської освіти є: якість змісту; якість освітніх програм; якість освітніх послуг; якість діяльності викладачів; якість навчальних досягнень суб'єктів освітнього процесу; якість матеріально-технічного забезпечення; якість управлінських процесів; професійна діяльність випускників.

Головними функціями моніторингу якості університетської освіти є [9, с. 251]: 1) інформаційна – передбачає збір статистичної інформації про результати функціонування системи освіти; 2) кваліметрична – полягає у визначенні системи індикаторів і критеріїв якості університетської освіти, проведенні різних оцінних процедур; 3) діагностична – спрямована на визначення за допомогою різноманітних засобів дослідження досягнутого стану системи освіти, виявлення певних проблем, відхилень від стандартів і норм; 4) аналітична полягає в аналізі й інтерпретації одержаних показників; 5) моделююча – тісно пов'язана з аналітичною функцією, оскільки побудова різноманітних моделей стає можливою лише після проведення детального аналізу виявленого стану освітньої системи; 6) прогностична функція передбачає побудову різних моделей майбутнього стану системи університетської освіти, окремих її елементів, об'єктів на підставі ґрунтового аналізу й узагальнення інформації, одержаної у ході моніторингових досліджень; 7) управлінська – відіграє вирішальну роль, оскільки завершальним етапом реалізації моніторингової діяльності є прийняття управлінських рішень, які спрямовані на усунення певних недоліків, наслідків реформування системи університетської освіти та поліпшення якості її функціонування. Всі функції взаємозв'язані та підпорядковуються загальній меті – забезпеченню якості університетської освіти.

Основні завдання моніторингу якості освіти в університеті полягають у: 1) розробці комплексу індикаторів, що забезпечать цілісне уявлення про стан та протікання освітнього процесу (якісні та кількісні зміни); 2) забезпеченні систематичного, наочного й об'єктивного подання інформації про освітню діяльність університету; 3) системному

оприлюдненні інформації щодо процесу підготовки фахівців; 4) інформаційному забезпеченні аналізу і прогнозування розвитку освітнього процесу для прийняття та реалізації ефективних управлінських рішень. Окрім того, головною метою моніторингу якості університетської освіти є належне забезпечення інформаційних умов для формування цілісного уявлення про стан освітнього процесу, якісні і кількісні зміни, які в ньому відбуваються.

Науковці визначають основні напрями моніторингу якості освіти в університеті, а саме [3, с. 251]:

- реалізація державної політики у сфері вищої освіти, контроль за дотриманням структурними підрозділами закладу освіти законодавчих актів та нормативно-правових документів про вищу освіту;
- аналіз стану здобутих студентами у процесі навчання знань, умінь і навичок, професійних якостей, компетентностей;
- вивчення й узагальнення стану організації навчальної та методичної роботи в університеті;
- організація та проведення контрольних заходів;
- підбиття підсумків екзаменаційних сесій;
- інформування студентів і викладачів про зміни щодо умов та вимог провадження освітнього процесу та ін.

Зазначимо, що педагогічний моніторинг здійснюється з метою оцінювання навчальних досягнень студентів, порівняння їх рівня зі стандартом чи статистичними нормами. При цьому педагогічний моніторинг містить дидактичний та виховний аспекти, що забезпечує покращення освітнього процесу та розвитку його суб'єктів після поширення отриманої у процесі моніторингу інформації [5, с. 219]. Моніторинг якості освітнього процесу в університеті полягає у регулярному, спеціально організованому систематичному спостереженні в динаміці, оцінці та прогнозуванні стану освітнього процесу з метою отримання необхідної інформації для його коригування та розвитку [1, с. 31]. Моніторинг якості освітнього процесу в університеті дає можливість: а) провести багаторівневу оцінку освітнього процесу щодо забезпечення якості професійної підготовки майбутніх фахівців; 2) визначати стратегію та тактику забезпечення якості освітнього процесу щодо інноваційного розвитку закладу освіти. Водночас варто проводити постійне спостереження за якістю освітніх послуг, які надає університет.

Під моніторингом якості освіти в університеті ми розуміємо систему збору, опрацювання, збереження, оприлюднення об'єктивної інформації про стан університетської освіти, освітнього процесу з метою прийняття нагальних управлінських рішень щодо поліпшення якості освіти, якості підготовки фахівців.

Дослідники вважають, що моніторинг якості в університеті потрібно здійснювати з двох позицій [5, с. 225]: 1) якості системи педагогічного забезпечення освітнього процесу, що передбачає моніторинг

навчально-методичного, кадрового, науково-дослідного забезпечення та виховної діяльності у закладі вищої освіти; 2) якості освіченості, що спрямовує моніторинг на відстеження інформації поточних, підсумкових та відстрочених результатів професійної підготовки студентів.

При цьому необхідно структурувати отриману інформації відповідно до загальноуніверситетського, факультетського, кафедрального рівнів, що уможливить визначити певні проблеми, які виникають в освітньому процесі та оперативно здійснити цілеспрямоване коригування.

Зазначимо, що для проведення ефективних моніторингових досліджень важливо визначити показники та критерії оцінки. Оптимальний перелік критеріїв для проведення моніторингу якості університетської освіти включає:

- результативність (рівень навчальних досягнень студентів, кількість набору спеціальності, ефективність освітніх послуг, взаємодія «студент-викладач», рівень кваліфікації викладачів, кількість студентів, залучених у наукову роботу тощо);

- ресурсне забезпечення (витрати на освіту, рівень комп'ютеризації, якісний склад науково-педагогічних працівників, матеріально-технічна база університету, методичне забезпечення освітнього процесу тощо);

- доцільність та оптимальність (ступінь досягнення мети та наявність економічної, соціальної віддачі від здійснення стратегічних управлінських рішень, упровадження нових освітніх проєктів тощо);

- перспективність (творчий потенціал викладачів, готовність до розроблення та впровадження інноваційних технологій, нових освітніх проєктів тощо).

Окреслені критерії, безумовно, потребують чіткого визначення відповідно до певного складника (підпроцесу) освітнього процесу університету (процесна характеристика) та рівня професійної підготовки фахівців, їхньої компетентності (результативна характеристика) [5, с. 235].

Висновки з дослідження і перспективи подальших розробок. Отже, на сучасному етапі розбудови системи вітчизняної освіти, моніторинг є тим засобом, який дозволяє отримати систематизовану інформацію про цілісне функціонування освітньої системи, стан якості університетської освіти, на підставі якої варто ухвалювати відповідні управлінські рішення щодо усунення недоліків і внесення необхідних коректив в освітній процес. Моніторингові дослідження вирізняються тривалістю проведення, що дозволяє об'єктивно вимірювати, оцінювати, глибше досліджувати, прогнозувати та корегувати освітню діяльність, поліпшувати її якість. На основі даних моніторингових досліджень є можливість розробити ефективну стратегію подальшого розвитку освітньої галузі. Перспективи подальшого розробок вбачаємо у дослідженні проблеми моніторингу якості підготовки майбутніх фахівців освітньої галузі.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Байдацька Н. М. Педагогічні умови моніторингу якості навчальних досягнень студентів у вищих навчальних

зкладах недержавної форми власності: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2007. 220 с.

2. Більковська О. О. Вища освіта: шлях до забезпечення якості. Інноваційна педагогіка. Одеса, 2019. Вип. 10. Т. 1. С. 93–96.

3. Бойчук І. Д. Моніторинг якості освіти як складова підготовки сучасного фахівця. Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. праць. Харків, 2014. № 45 С. 81–86.

4. Сльнікова Г. В. Основи адаптивного управління: курс лекцій. Київ : ЦППО АПН України, 2002. 133 с.

5. Зінченко В. О. Моніторинг якості навчального процесу у вищому навчальному закладі : монографія. Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. 360 с.

6. Лукіна Т. О. Моніторинг якості освіти: теорія і практика. Київ: Шкільний світ, 2006. 128 с.

7. Майоров А. Н. Моніторинг в освіті. Москва : Интеллект-центр, 2005. 424 с.

8. Матвієнко П. І. Комплексна оцінка дидактичного процесу. Полтава: Довкілля-К, 2005. 216 с.

9. Проценко І. І., Гудименко К. М. Моніторинг як інструмент визначення якості освіти. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. Суми, 2015. № 4 (48). С. 247–255.

10. Щоголева Л. О. Моніторинг якості освіти: теоретико-методологічний аспект. Педагогічний пошук. 2014. № 2 (82). С. 36–40.

11. Якість вищої освіти: теорія і практика : навч.-метод. посіб. / за наук. ред. А. Василюк, М. Дей. Київ; Ніжин : Видавець ПП Лисенко, 2019. 176 с.

12. Harvey, L., Newton, J. (2007). Transforming Quality Evaluation: Moving On. Quality Assurance in Higher Education: Trends in Regulation, Translation and Transformation / eds. D. F. Westerheijden. Springer. 225–246.

REFERENCES

1. Baidatska, N.M. (2007). *Pedahohichni umovy monitorynhu yakosti navchalnykh dosiahnen studentiv u vyshchykh navchalnykh zakladakh nederzhavnoi formy vlasnosti* [Pedagogical Conditions for Monitoring the Quality of Students' Academic Achievements in Higher Educational Institutions of Non-state Ownership]. Vinnytsia.

2. Bilyakovska, O.O. (2019). *Vyshcha osvita: shliakh do zabezpechennia yakosti. Innovatsiina pedahohika* [Higher Education: A Way to Ensuring Quality]. Odessa.

3. Boichuk, I.D. (2014). *Monitorynh yakosti osvity yak skladova pidhotovky suchasnoho fakhivtsia* [Monitoring the Quality of Education as a Part of the Modern Professional Training]. Kharkiv.

4. Yelnikova, H.V. (2002). *Osnovy adaptivnoho upravlinnia* [Fundamentals of Adaptive Management]. Kyiv.

5. Zinchenko, V.O. (2013). *Monitorynh yakosti navchalnoho protsesu u vyshchomu navchalnomu zakladi* [Educational Quality Monitoring in the Higher Educational Establishment]. Lugansk.

6. Lukina, T.O. (2006). *Monitorynh yakosti osvity: teoriia i praktyka* [Monitoring the Quality of Education: Theory and Practice]. Kyiv.

7. Maiorov, A.N. (2005). *Monytorynh v obrazovani* [Monitoring in Education]. Moskva.

8. Matviienko, P.I. (2005). *Kompleksna otsinka dydaktychnoho protsesu* [Comprehensive Assessment of the Didactic Process]. Poltava.

9. Protsenko, I.I., Hudymenko, K.M. (2015). *Monitorynh yak instrument vyznachennia yakosti osvity* [Monitoring as a Tool for Determining the Quality of Education]. Sumy.

10. Shchoholieva, L.O. (2014). *Monitorynh yakosti osvity: teoretyko-metodolohichni aspekt* [Monitoring the Quality of Education: Theoretical and Methodological aspects].

11. *Yakist vyshchoi osvity: teoriia i praktyka* (2019). [Quality of Higher Education: Theory and Practice]. Kyiv: Nizhyn.

12. Harvey, L., Newton, J. (2007). *Transforming Quality Evaluation: Moving On. Quality Assurance in Higher Education: Trends in Regulation, Translation and Transformation* / eds. D. F. Westerheijden.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

БІЛЯКОВСЬКА Ольга Орестівна – доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри загальної

педагогіки та педагогіки вищої школи Львівського національного університету імені Івана Франка.

Наукові інтереси: проблеми якості освіти, професійна підготовка майбутніх фахівців.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

BILYAKOVSKA Olha Orestivna – doctor of pedagogical sciences, associate professor, docent of department of general pedagogics and pedagogy of the higher school of the Ivan Franko University of Lviv.

Circle of research interests: quality of education, professional training of future specialists.

Стаття надійшла до редакції 15.04.2021 р.

УДК 37.01:001.891-021.465-047.44:004

DOI: 10.36550/2415-7988-2021-1-198-19-24

БАКАЛЮК Тетяна Анатоліївна –

доктор педагогічних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу відкритих освітньо-наукових інформаційних систем Інституту інформаційних технологій і засобів навчання Національної академії педагогічних наук України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6825-4697>
e-mail: tetianavakaliuk@gmail.com

ІВАНОВА Світлана Миколаївна –

кандидат педагогічних наук, завідувач відділу відкритих освітньо-наукових інформаційних систем Інституту інформаційних технологій і засобів навчання Національної академії педагогічних наук України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3613-9202>
e-mail: iv69svetlana@gmail.com

КІЛЬЧЕНКО Алла Віленівна –

науковий співробітник відділу відкритих освітньо-наукових інформаційних систем Інституту інформаційних технологій і засобів навчання Національної академії педагогічних наук України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2699-1722>
e-mail: allavk16@gmail.com

ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Інформаційно-цифрові технології (ІЦТ) наскрізно увійшли в усі сфери сучасного суспільства. Вони істотно впливають на розвиток науки і освіти, декларуючи нові розробки в галузі інформаційних технологій, це і «Інтернет речей», штучний інтелект, доповнена і віртуальна реальність, інфраструктура блокчейн, чат-боти, нейромережі, мобільні пристрої, хмарні обчислення, роботизація та ін.

Особливої актуальності й затребуваності в науково-педагогічних дослідженнях набуло використання наукометричних систем і баз даних для визначення показників результативності як окремого науковця, так і лабораторії/кафедри/відділу, і загалом закладу та установи. Проблема якості й ефективності проведення науково-педагогічних досліджень, оцінювання їх результативності з використанням ІЦТ є важливим напрямом для вітчизняної системи вищої освіти та науки. Цифрова трансформація суспільства, цифрова ера використання комп'ютерних засобів суттєво впливають на вимоги до інструментарію для

оцінювання результативності науково-педагогічних досліджень.

У Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки [5] зазначено, що основною метою цифровізації є досягнення цифрової трансформації наявних та створення нових галузей економіки, а також трансформація сфер життєдіяльності у нові більш ефективні та сучасні. Це безпосередньо стосується і галузі освіти. Розвиток наукової цифрової інфраструктури (для закладів науки та освіти) є також визначальним для забезпечення відкритого доступу до наукових даних та знань, подальшої комерціалізації наукових досліджень, створення інновацій, продуктів та послуг.

Як вказано в Цифровій адженді України 2020 – ключова мета принципу цифровізації полягає у цифровій трансформації усіх сфер діяльності [15]. Окрім того, як стверджується в одному з принципів цифровізації, що прописані в цьому документі, цифровізація має сприяти розвитку інформаційного